

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Предмет: Реферат о урађеној докторској дисертацији кандидаткиње Марије Зечевић, дипл.инж.арх.

Одлуком Наставно-научног већа Факултета бр. 01-1792/2-5.3. од 12. октобра 2015. године, именовани смо за чланове Комисије за преглед, оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње Марије Зечевић, дипл.инж.арх., под насловом

ПРИМЕНА КОНЦЕПАТА УМЕТНИЧКИХ ИНСТАЛАЦИЈА У АРХИТЕКТОНСКОМ ПРОЈЕКТОВАЊУ

После прегледа достављене Дисертације и других пратећих материјала и разговора са Кандидаткињом, Комисија је сачинила следећи

РЕФЕРАТ

1. УВОД

1.1.Хронологија одобравања и израде дисертације

Кандидаткиња Марија Зечевић 2008. године уписује Докторске академске студије на Архитектонском факултету Универзитета у Београду, полаже испите предвиђене наставним програмом – студије уметничког карактера, основне области истраживања *Архитектура и урбанизам*, чиме стиче право за пријаву докторске дисертације.

На основу члана 98. Статута Архитектонског факултета у Београду (Сл. билтен Факултета, бр. 80/08, 84/10 и 89/12-пречишћен текст), а у вези са чланом 28. Правилника о докторским студијама (Сл. билтен АФ, бр.81/08) и Одлуком Већа докторских студија Архитектонског факултета од 18. септембра 2013. године, Наставно-научно веће Факултета је, на седници одржаној 30. септембра 2013. године донело Одлуку бр. 01-1337/2-8.17. којом је образована Комисија за оцену испуњености услова кандидаткиње Марије Зечевић, дипл. инж. арх. и теме докторске дисертације под насловом: „САВРЕМЕНА СТВАРАЛАЧКА ПРАКСА: ОД УМЕТНИЧКЕ ДО АРХИТЕКТОНСКЕ ИНСТАЛАЦИЈЕ НА ПРИМЕРУ ЛОКАЛНО СПЕЦИФИЧНЕ ИНСТАЛАЦИЈЕ ELEMENT HOUSE“, у саставу:

- Зоран Лазовић, редовни професор Универзитета у Београду – Архитектонског факултета
- др Владан Ђокић, редовни професор Универзитета у Београду – Архитектонског факултета
- др Ана Никезић, доцент Универзитета у Београду – Архитектонског факултета
- др Миодраг Шуваковић, редовни професор Универзитета Сингидунум – Факултета за медије и комуникације

На основу члана 30. Закона о високом образовању („Сл.гласник РС, бр.76/05, 100/07 – аутентично тумачење, 97/08, 44/10, 93/12 и 89/2013), а у вези са чланом 100. Статута Архитектонског факултета у Београду („Сл.билтен АФ“, бр.80/08, 84/10 и 89/12), члановима 31-34. Правилника о докторским студијама Архитектонског факултета у Београду („Сл.билтен АФ“, бр.81/08) и сагласности Већа научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду од 10. октобра 2015. године, Наставно-научно веће Факултета је, на седници одржаној 23.12.2013. године, донело Одлуку бр. 01-1970/2-8.10 којом се одобрава Марији Зечевић дипл. инж. арх., рад на теми докторске дисертације: „ПРИМЕНА КОНЦЕПАТА УМЕТНИЧКИХ ИНСТАЛАЦИЈА У АРХИТЕКТОНСКОМ ПРОЈЕКТОВАЊУ“, и за ментора се именује Зоран Лазовић, редовни професор.

Докторску дисертацију кандидаткиња, уз сагласност ментора Зорана Лазовића, редовног професора, предаје Већу докторских студија Архитектонског факултета у Београду.

На основу члана 101. и члана 102. Статута Архитектонског факултета у Београду („Сл.билтен АФ“, бр.105/15-пречишћен текст), члана 37. Правилника о докторским студијама Архитектонског факултета у Београду („Сл.билтен АФ“, бр.102/14) и Одлуке Већа докторских студија Факултета од 05. октобра 2015. године, Наставно-научно веће факултета је, на седници одржаној дана 12. октобра 2015. године, донело Одлуку број 01-1792/2-5.3. да се образује Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње Марије Зечевић, дипл. инж. арх., под насловом: „ПРИМЕНА КОНЦЕПАТА УМЕТНИЧКИХ ИНСТАЛАЦИЈА У АРХИТЕКТОНСКОМ ПРОЈЕКТОВАЊУ“ у саставу:

- Зоран Лазовић, ментор
редовни професор Универзитета у Београду – Архитектонског факултета
- др Ана Никезић, председник Комисије
доцент Универзитета у Београду – Архитектонског факултета
- др Миодраг Шуваковић, члан Комисије
редовни професор Универзитета Сингидунум – Факултета за медије и комуникације

1.2. Научна област дисертације

Докторска дисертација припада научном пољу *техничко-технолошких наука*, научној области *архитектура* и ужој научној области *архитектонско пројектовање и савремена архитектура*, за које је Факултет матичан.

Ментор дисертације је Зоран Лазовић, редовни професор Универзитета у Београду – Архитектонског факултета. Компетенције ментора за вођење докторске дисертације одређују референце наведене у наставку:

1. Bobić, A., Lazović, Z. i Stevović, V. "Self-sufficient design: Essay on the understanding of the city of future as global habitat," Nano, bio and green - technologies for a sustainable future, SGEM 2013 Conference Proceedings, 713-720. (Sofia: STEF92 Technology Ltd., 2013),

2. Ville d'Espoir, ou Histoire d'une projet, Zoran Lazović, University of Belgrade, Faculty of Architecture, Belgrade, 2008. pp. 0-160. ISBN 978-86-7924 -014-9, (француски, енглески и српски језик), Монографија међународног значаја,
3. Београд: Култура и град, *МАСТЕР СТУДИО ПРОЈЕКТИ 2006-2008*, Зоран Лазовић, Вања Панић, Универзитет у Београду, Архитектонски факултет, Београд, 2008. pp. 0-180. ISBN 978-86-7924-015-6. Монографија националног значаја,
4. Стамбено насеље у Гостиварској улици, Вождовац, Београд (35000м²), Зоран Лазовић, Владан Ђокић, Дирекција за изградњу града Београда, 2013, Реализовано архитектонско урбанистичко ауторско дело, ISBN 978-99955-747-0-3, COBISS.BH-ID 3256344.
5. Партерно композиционо уређење Блока 20, трг и пјачета, Савоград, Нови Београд (10000м²), Зоран Лазовић, Владан Ђокић, Владимир Милић, Александар Бобић, Неимар В, изведено, 2010. Реализовано архитектонско урбанистичко ауторско дело,
6. Реконструкција и доградња виле Ли, Вест Блумфилд, Мичиген, САД, Зоран Лазовић, 2008, Реализовано архитектонско ауторско дело на међународном нивоу,
7. La nave di pietra, Zoran Lazović. AoD, Architecture of Deconstruction / The Specter of Jacques Derrida, International Scientific Conference, University of Belgrade, Faculty of Architecture, 2012. Предавање по позиву са међународног скупа штампано у целини,
8. Design Intelligent EyeLashes - Adaptable Solar Façade, Design Relations: 23rd Biennial of Design - BIO 23, Muzej za arhitekturo in oblikovanje, Љубљана, Република Словенија, 2012. Architectural Alchemy. Eyelashesproject members: Zoran Lazović, Aleksandar Bobić, Nemanja Zorić, Ivan Zorić, Milena Delević, Ksenija Bunjak, Vladan Stevović, Aleksandra Kirn, Bratislav Gaković. ISBN 978-961-6669-21-4, UDK 7.05.62(100)''20''(083.824),
9. Retrospective, Works of Professors and Associates / Exhibition of Works of the Accademic Staff, Faculty of Architecture and Civil Engineering and Geodesy, University of Banja Luka, Carinthia University of Applied Sciences: 1. Housing Estate, Voždovac, Belgrade, (Zoran Lazović, Vladan Djokić), 2012; 2. Slatina SPA Resort Complex (Vladan Djokić, Zoran Lazović, Milica Milojević, Vanja Panić), 2012. ISBN 978-99955-747-0-3, COBISS.BH-ID 3256344. Учешће на међународним ауторским изложбама са каталогом уз научну рецензију.

A. Banski Dvori, Banja Luka, Republika Srpska, 2011; B. Centralni atrijum Češkog tehničkog Univerziteta, Prag, 2012; C. Arhitektonski fakultet Karintija univerziteta, Spital, Austrija, 2012.
10. Нова српска архитектура, Архитектура у Словенији, Хрватској и Србији на почетку 21. века, Трећа међународна недеља архитектуре, Београд, Јавно купатило Дунав, Каталог Недеље архитектуре 2008, ISBN 978-86-903247-5-0. Кустос и аутор изложбе. Међународна ауторска изложба са каталогом уз научну рецензију,
11. L'Architecture Serbe du XX-eme siecle, Paris, Културни центар СЦГ, Париз, 2006, аутор изложбе, ISBN 86-80095-86-9, Међународна ауторска изложба са каталогом уз научну рецензију, pp. 0-100,

12. New Efforts, 10-th International Architecture Exhibition of La Biennale di Venezia, Venice, Italy, 2006. Српски павиљон у Ђардинима. Куратор и уметнички директор. Међународна ауторска изложба са каталогом уз научну рецензију, ISBN 86-7415-108-6, 2006.

1.3. Биографски подаци о кандидаткињи

Марија Зечевић (рођена Јосифовски) рођена је 1980. године у Београду где је завршила основну школу и гимназију. Дипломирала је на Универзитету у Београду – Архитектонском факултету 2005. године са оценом 10 (десет) на дипломском испиту (ментор Бранислав Митровић, редовни професор) и просечном оценом 8,84 (осам и 84/100). У току основних студија, 2004. године добитник је *Стипендије Краљевине Норвешке*, као један од 500 најбољих студената државне заједнице Србије и Црне Горе. У школској 2002-03. волонтирала је на Архитектонском факултету у Београду. Последипломске студије уписује 2008. године. Стручни испит полаже 2010. године. Од 2005. радила је у више пројектних бироа у Београду као аутор и пројектант сарадник. Аутор је бројних пројеката ентеријера у земљи и иностранству од којих је део пројеката реализован. У коауторству са Оливером Станковић објавила је научну монографију националног значаја *Ауторска позиција архитекте Мустафе Мусића* (Београд: Архитектонски факултет, 2012), за коју је добила награду 34. Салона архитектуре. За исто дело, 2012. године, добија међународну награду *Лице књиге* за најбоље графички обликовану књигу у целини. Објавила је научне чланке у референтном међународном часопису и националном зборнику. Редовни је члан Удружења ликовних уметника примењених уметности и дизајнера Србије. Радове из области примењене уметности излагала је на бројним националним и међународним изложбама. Добитник је прве награде конкурса за уметничку инсталацију издавачке куће *Еволута* 2014. године. 2014-15. године на мастер студијама Архитектонског факултета у Београду одржала је три предавања *Инсталација – између уметничког и архитектонског пројекта*.

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Садржај дисертације

Докторска дисертација кандидаткиње Марије Зечевић има укупно 200 страница, у којима: 44396 речи, 409 напомена, 21 слика, 12 дијаграма, 10 табели и 14 табли. Докторска дисертација има три дела: Увод, Приказ и интерпретација резултата истраживања и Закључак, и у њима има 5 глава са укупно 24 поглавља, прегледно систематизованих у Садржају, који наводимо у наставку:

Предговор

Апстракт: *Примена концепата уметничких инсталација у архитектонском пројектовању*

Summary: *The use of concepts of art installations in architectural design*

Садржај

Преглед слика, дијаграма, табли и табела

ПРИМЕНА КОНЦЕПАТА УМЕТНИЧКИХ ИНСТАЛАЦИЈА У АРХИТЕКТОНСКОМ ПРОЈЕКТОВАЊУ

УВОД

Анализа претходних информација о предмету истраживања	1
Предмет и проблем истраживања	11
Полазне хипотезе	12
Циљеви истраживања	13
Научне методе истраживања	13
Генерална структура докторске дисертације	14
Очекивани резултати и научни допринос	19

ПРИКАЗ И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

I Део: ОДНОС АРХИТЕКТОНСКОГ И УМЕТНИЧКОГ ПРОЈЕКТА

Глава 1

Пројектовање као истраживање

1.1. Између научног и уметничког приступа архитектонском пројектовању	21
1.2. Истраживање у уметности – уметнички пројекат	27
1.3. Истраживање у архитектури – архитектонски пројекат	32

Глава 2

Граница између архитектонског и уметничког пројекта

2.1. Теоријска поставка појма 'међупростор'	37
2.2. Интердисциплинарност – између поља истраживања уметности и поља истраживања архитектуре	42

II Део: ИНСТАЛАЦИЈА КАО ПРОЈЕКАТ ИЗМЕЂУ УМЕТНОСТИ И АРХИТЕКТУРЕ

Глава 3

Уметничка инсталација

3.1. Уметничка инсталација – појава, развој и особености	46
3.2. Искуство простора – објашњење појма и образложење одабира студија случаја	55
3.3. Студије случаја 1 – Алан Капроу (Allan Kaprow), "Речи" (<i>Words</i>), 1962., 1963.	61
3.4. Студија случаја 2 – Гордон Мата-Кларк (Gordon Matta-Clark), "Конусни пресек" (<i>Conical Intersect</i>), 1975.	67

3.5.	Студија случаја 3 – Мерла Јукелес (Mierle L. Ukeles), "Ток" (<i>Flow</i>), 1983.-1996.	74
3.6.	Студија случаја 4 – Риркрит Тираванија (Rirkrit Tiravanija), "Без назива (Бесплатно)" (<i>Untitled Free</i>), 1992.	79
3.7.	Студија случаја 5 – Олафур Елиасон (Olafur Eliasson), "Пројекат Време" (<i>The Weather Project</i>), 2003.	85
3.8.	Резултати: Принципи конципирања инсталације као уметничког пројекта	91

Глава 4

Уметничка инсталација у архитектонском пројектовању

4.1.	Уметничка инсталација као архитектонски пројекат- појава, развој и особености	92
4.2.	Архитектура као 'дискурс догађаја'- објашњење појма и образложење одабира студија случаја	99

Студије случаја

4.3.	Студија случаја 6 - "Архиграм" (<i>Archigram</i>), Пројекат "Живи град" (<i>Living City</i>), 1963.	103
4.4.	Студија случаја 7 - "Хаус-Рукер-Ко" (<i>Haus-Rucker-Co</i>), Пројекат "Оаза број 7 (Ваздушна јединица)" (<i>Oasis no.7 (Air Unit)</i>), 1972.	109
4.5.	Студија случаја 8 - Џон Хејдук (John Hejduk), Пројекат "Жртве – Колапс времена" (<i>Victims – The Collapse of Time</i>), 1986.	115
4.6.	Студија случаја 9 – Елизабет Дилер и Рикардо Скофидио (<i>Diller Scofidio</i>), Пројекат "Спора кућа" (<i>Slow House</i>), 1989-1991.	123
4.7.	Студија случаја 10 - Казагранде Ринтала (<i>Marco Casagrande Sami Rintala</i>), Пројекат "Резервоар" (<i>Redrum</i>), 2003.	129
4.8.	Резултати: Принципи конципирања инсталације као архитектонског пројекта	137

III Део: 'АРХИТЕКТОНСКА ИНСТАЛАЦИЈА'

Глава 5

Уметничка инсталација као архитектонска категорија

5.1.	Студија случаја 11 - "ЧанЧан" архитекти (<i>ChanChan architects</i>), Пројекат "Инсталација и чајџиница - Урбана магла" (<i>Urban Fog</i>), 2011	138
5.2.	Позиционирање инсталације у област архитектонског пројектовања	146
5.3.	'Архитектонска инсталација' – могућност формирања новог ентитета	150

ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ	154
ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА	157
ПРИЛОЗИ	164
БИОГРАФИЈА КАНДИДАТА	197
Изјава о ауторству	198
Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада	199
Изјава о коришћењу	200

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

Дисертација је подељена у три целине: Увод, Приказ и интерпретација резултата истраживања и Закључци и препоруке.

Дисертацију отвара Увод који се састоји од: Анализе претходних информација о предмету истраживања, објашњења предмета и проблема истраживања, хипотеза, основних циљева истраживања, метода и кратке структуре докторске дисертације.

Централни део рада представља Приказ и интерпретацију резултата истраживања. Овај део рада подељен је у три дела.

Први део рада "Однос архитектонског и уметничког пројекта" садржи две главе. Прва глава "Пројектовање као истраживање" садржи три поглавља.

У првом поглављу "Између научног и уметничког приступа архитектонском пројектовању" анализирају се промене у приступу архитектонском пројектовању. У поглављу се истражује идеја утврђивања методологије архитектонског пројектовања на рационалним методама и технологији и прати генеза и критика ове идеје кроз реакције стручне јавности на недостатке уочене у процесу пројектовања. У другом поглављу "Истраживање у уметности – уметнички пројекат" анализирају се концепт 'уметност као истраживање' и концепт 'отвореног дела' италијанских теоретичара Ђулија Карла Аргана (Giulio Carlo Argan) и Умберта Ека (Umberto Eco). Поглавље испитује утицај ових концепата на динамику и природу истраживања у пољу уметности и у пољу архитектуре. Поглавље "Истраживање у архитектури – архитектонски пројекат" прати промене у приступу пројектовању у контексту експерименталних истраживања, која добијају на значају током 60-их година XX века.

Друга глава "Граница између архитектонског и уметничког пројекта" садржи два поглавља. У првом поглављу "Теоријска поставка појма *међупростор*" анализира се концепт 'трећег' простора који се формира између поља истраживања уметности и поља истраживања архитектуре. Анализом концепата 'просторног вишка' филозофа Елизабет Грос (Elizabeth Grosz) као и концепта 'критичке просторне праксе' Џејн Рендел (Jane Rendell), у поглављу се постављају основна теоријска полазишта за препознавање средишњег облика просторне производње који се формира између архитектонског пројектовања и уметничког стваралаштва. Друго поглавље "Интердисциплинарност – између поља истраживања уметности и поља истраживања архитектуре" афирмише истраживачке праксе, попут уметничке инсталације, које се одвијају између и унутар две (најчешће сродне) дисциплине.

Други део дисертације "Уметничка инсталација као пројекат између уметности и архитектуре" сачињавају две главе: "Уметничка инсталација" и "Уметничка инсталација као архитектонски пројекат".

Трећа глава рада, "Уметничка инсталација" садржи осам поглавља.

Прво поглавље треће главе "Уметничка инсталација – појава, развој и особености" пружа увид у главне коментаре о уметничкој инсталацији и утврђује ране примере уметничке инсталације у оквиру развоја концептуалних уметничких појава. У другом поглављу "Искуство места – објашњење појма и образложење одабира студија случаја" даје се увид у генеалогiju промене у приступу искуства места, што доприноси одабиру појединачних студија случаја. Увид започиње 60-их година XX века, обухвата период 70-их година, 'нови жанр јавне уметности' (*new genre of public art*) 80-их година, уметност 90-их те савремену и актуелну уметност.

Друга целина треће главе "Студије случаја" садржи 7 поглавља од којих 6 поглавља чине појединачне студије случаја. Свака студија представљена је карактеристичним примером, као прототипом промене у уметничком приступу на чијим се концептуалним основама дефинише уметничка клима одређене декаде.

Студије случаја подељене су у две целине. Прва целина анализира шири контекст деловања уметника и позиционира пројекат у контекстуални оквир, док је други део анализе усмерен конкретном пројекту.

Завршно поглавље треће главе "Резултати: Принципи конципирања инсталације као уметничког пројекта" садржи табеларни приказ који историјским следом сумира промене у уметничком приступу и мапира кључне концепте уметничких инсталација.

Четврта глава другог поглавља под називом "Уметничка инсталација у архитектонском пројектовању" садржи 8 поглавља.

Прво поглавље "Уметничка инсталација као архитектонски пројекат: појава, развој и особености" прати промене у архитектонском пројектовању које се јављају као резултат употребе концепата уметничких инсталација. Друго поглавље "Архитектура као *дискурс догађаја* – објашњење појма и образложење одабира студија случаја" пружа увид у замисао архитектуре као скупа секвенцираних ситуација (акција) пре него статичног, материјалног објекта, те идеје догађаја у архитектури који је, попут искуства места, заснован на интензивном односу између просторног поретка и субјеката.

Други део четврте главе "Студије случаја" садржи 7 поглавља од тога 6 студија. Свака студија представља алтернативни предлог уобичајеном приступу архитектонском пројектовању, чији карактер одређује природа промена које се дешавају у уметности. По угледу на групу студија случаја у пољу истраживања уметности, и групу студија у пољу истраживања архитектуре чине две целине. Док прва целина анализира шири контекст деловања архитекте и позиционира пројекат у контекстуални оквир, други део анализе је усмерен конкретном пројекту у смислу односа према архитектонском објекту, кориснику, циљевима пројекта, намерама, методама и резултатима.

Завршно поглавље четврте главе "Резултати: Принципи конципирања инсталације као архитектонског пројекта" садржи табеларни приказ који историјским следом сумира промене у приступу архитектонском пројектовању и мапира кључне концепте инсталација израђених од стране архитеката.

Трећи део дисертације "Архитектонска инсталација" садржи једну главу "Уметничка инсталација као архитектонска категорија" коју чине три поглавља "Студија случаја "ЧанЧан архитекти" (*ChanChan architects*) пројекат "Инсталација и чајџиница – Урбана Магла" (*Urban Fog*), 2011", "Позиционирање инсталације у област архитектонског пројектовања," и поглавље "*Архитектонска инсталација*-могућност формирања новог ентитета".

Прво поглавље "Позиционирање инсталације у област архитектонског пројектовања," сумира резултате спроведеног истраживања у односу на полазну претпоставку према којој примена концепата уметничких инсталација у архитектонском пројектовању динамизира процес пројектовања и представља физичку манифестацију теорије 'просторног вишка' или 'критичке просторне праксе'. У складу са претпоставкама из првог поглавља друго поглавље представљено је кроз студију појединачног случаја пројекат "Инсталација и чајџиница – Урбана Магла". Овај саображава идеју 'трећег простора', конципира се и реализује кроз интердисциплинарну сарадњу. Треће поглавље "*Архитектонска инсталација* – могућност формирања новог ентитета" настоји да позиционира уметничку инсталацију у архитектонско пројектовање те створи простор за препознавање новог појма 'архитектонска инсталација' који би потенцијално поседовао сопствене пројектантске карактеристике и одређености.

У завршном делу рада "Закључци и препоруке" износе се изведени закључци спроведеног истраживања и постављају се нова питања за будућа истраживања.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

Савременост дисертације огледа се пре свега у методолошкој процедури у којој се актуелно приступа архитектонском пројектовању, на начин синтетизовања архитектуре и уметности у нову форму визуелне културе. Интердисциплинарно истраживање примене концепата уметничких инсталација у архитектонском пројектовању пажљиво је организовано између савремене теорије уметности као сложеном друштвено-културалном процесу промена и савремене теорије архитектуре као физичко-урбаном процесу промена. На тај начин се у ужу научну област архитектонско пројектовање уводе кључне аналитичке релације теорије савремене уметности, критички аспект о примени уметничких концепата у процесима пројектовања и редефинисање истраживања просторних односа између уметности и архитектуре.

Докторска дисертација јасно указује да кандидат добро влада теоријом савремене уметности и архитектуре, с обзиром на то да уметничке инсталације проучава комплексно утврђујући истовремено специфичности и компаративне увиде и релације теорије концептуалних и нових уметничких појава попут "дешавања" (*happenings*), "перформанса" (*performance*), "конструисаних ситуација" (*constructed situations*) и експерименталних архитектонских предлога.

Савременост и оригиналност овог научног рада је у томе што представља синтетичку студију која се темељно бави проучавањем уметничких концепата са аспекта пројектовања, те чврсто позиционира инсталацију унутар архитектонског пројектовања. Ослањајући се на теоријску мисао Џејн Рендел теоретичарке уметности и архитектуре која брише поделу на уметност и архитектуру и теорију "просторног вишка" (*spatial excess*) Елизабет Грос овај научни рад предствља први покушај дефинисања и утврђивања средишњег и засебног ентитета "архитектонске инсталације", односно уметничке инсталације као архитектонске категорије.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Докторска дисертација, концизног референтног оквира, заснива се на 130 библиографских јединица, од тога 89 књига и зборника часописа, 27 чланака из периодичних публикација и 14 интернет извора.

Документациону основу истраживања чини периодика, хемеротечка грађа, објављена грађа и монографска издања. Фотодокументација, те планови и пресеци, скице и видео записи прикупљени су путем званичних сајтова који поседују електронске архиве и збирке уметничких и архитектонских пројеката инсталација. Теоријска полазишта дисертације, полазишта за постављање истраживачких питања и савремени критички и интердисциплинарни методолошки приступ истраживања:

- код одређења основних појмова теоријских оквира и тезе о препознавању уметничке инсталације као просторне праксе између уметничког стваралаштва и архитектонског пројектовања која преиспитује и мења установљени однос конципирања и реализације архитектонског пројекта

Rendell, Jane, *Art ad Architecture: A Place Between* (New York: I.B. Tauris & Co. Ltd., 2006)

и

Grosz, Elizabeth, *Architecture from the Outside: Essays on Virtual and Real Space* (Cambridge: The MIT Press, 2001);

- код одређења интердисциплинарног карактера истраживања
Julia Kristeva, "Institutional Interdisciplinarity in Theory and Practice: an interview", in: Alek Cole & Alexia Defert (eds.), *The Anxiety of Disciplinarity, De-, Dis-, Ex-, v.2.*, London: Black Dog Publishing, 1997, 3-21.

У области историје и теорије савремене уметности значајнији извори у формирању појмовника и:

- постављању почетних ставова о уметности као отвореном процесу истраживања и новом методолошком оквиру архитектонског пројектовања
Argan, C. Giulio, *Studuje o modernoj umetnosti* (Beograd: Nolit, 1982);
и
Eco, Umberto, *The Open Work*. (trans.) Ana Cancogni (Cambridge: Harvard University Press, 1988.
- тумачењу уметничке инсталације као облика просторне производње између уметничког стваралаштва и архитектонског пројектовања
Bishop, Claire, *Installation Art: a critical history* (New York: Routledge, 2005)
и
Rosenthal, Mark, *Understanding Installation Art* (Munich: Prestel, 2003);
- тумачењу инсталације као уметничке форме са широким степеном демократизације у уметничком раду и основама "релационе естетике"
Bourriaud, Nicolas, *Relational Aesthetic*, (trans.) Simon Pleasance and Fronza Woods (Paris: Les presses du reel, 2002).

У области архитектонског пројектовања најзначајнији извори у поставци хипотеза су:

- у методолошком смислу, у нарочитом приступу архитектонском пројектовању са аспекта примене уметничких концепата а изван оквира научне методологије
Jones, J.C, "How my thoughts about design methods have changed during the years," in: *Design Methods and Theories*, 11, 1 (1977)
и
Petrović, Ivan, *O problemima i metodama projektovanja*. (Beograd: Univerzitet u Beogradu Arhitektonski Fakultet, 1977);
- у постављању почетних ставова о алтернативним и новим облицима архитектонског пројектовања изван наслеђа функционалистичке парадигме
Hill, Johnathan, "An other architect", in: Johnatan Hill (ed.), *Occupying Architecture*, London: Routledge, 1998b, 135-159
и
Hill, Johnathan, *The Illegal Architect*. London: Black Dog Publishing, 2001;
- у образложењу експерименталног и концептуалног архитектонског пројектовања
Cook, Peter, *Experimental Architecture* (London: studio Vista, 1970).
- у образложењу употребе концепата уметничких инсталација у архитектури
Bonnemaison, Sarah & Eisenbach, Ronit, *Installations by Architects: Experiments in building and design* (New York: Princeton Architectural Press, 2009);

У делу опште литературе која проширује ерудицијски оквир и интелектуално утемељење ове дисертације, значајна полазишта хипотетичких ставова следе из увида у:

Deleuze, Gilles & Guattari, Felix, *What is philosophy?* (trans.) Tomlinson Hugh and Burchell Graham (New York: Columbia University Press, 1994);

Tafuri, Manfredo, "Toward a Critique of Architectural Ideology", in: *Architecture Theory since 1968*, (ed.) Kenneth Michael Hays (Cambridge/London: The MIT Press, 1998);

и

Harison, C & Wood, P, *Art in Theory 1900-1990: An Antology of Changing Ideas* (Oxford: Blackwell, 1992).

3.3.Опис и адекватност примењених научних метода

Општи теоријско-методолошки приступ одговара комплексној природи теме, односно интердисциплинарном проблему истраживања, критичком испитивању и тумачењу процеса и појава у пољу истраживања уметности и архитектуре у контексту почетка крупних промена унутар конзервативне политике уметничког и архитектонског модернизма закључно до данас. Овај период је донео бројне иновативне уметничке праксе које ће у интернационалним оквирима деконструисати идеологију и обликовне поступке високог модернизма и одредити карактер експеримената у архитектонском пројектовању. Последице које су глобални процеси промене сензибилитета, политике, културе и начина живота у младој генерацији 60-их и 70-их година изазвали у подручју уметничког деловања обезбедиле су историјску перспективу савременом тренутку.

У почетној фази рада уврђује се теоријско полазиште истраживања. Проблем и предмет истраживања су постављени, дефинисани и образложени кроз одговарајуће теоријске концепте и појмове у литератури. Тако се теоријски део истраживања заснива на компаративној анализи референтних текстова из области теорије архитектуре, методологије архитектонског пројектовања и теорије уметности. Теоријско истраживање заснива се на методи научне анализе, која подразумева упоредну анализу теоријских текстова. У овој фази препознаје се и дефинише интердисциплинарни карактер средишње фазе истраживања.

У истраживању инсталације као категорије између уметничког и архитектонског пројекта, у средишњем делу рада коришћен је метод студије случаја. Средишњи део рада прецизно је организован у две целине, односно две групе студија случаја: студије које се односе на инсталацију као уметнички пројекат и другу групу студија која инсталацију препознаје као архитектонску категорију. У истраживању различитих облика уметничке инсталације у односу на њену генезу, метод студија случаја користи се са различитих аспеката: односа између уметника и уметничке публике, механизма естетске перцепције и статуса уметничке продукције у савременом друштву. У истраживању различитих облика инсталације као архитектонске категорије, метод студија случаја користи се са аспеката антидетерминишућег приступа пројектовању и потраге за различитим облицима просторног настањивања. Свака целина заокружена је резултатима, те средишњи део истраживања садржи две групе резултата. Непосредни и јасни резултати су представљени у прегледним и графички ефектним табелама.

У завршној фази истраживања, кандидаткиња отвара питање могућности формирања засебног ентитета "архитектонске инсталације", врши синтезу и интерпретацију резултата истраживања, који су подвргнути критичкој анализи и провери кроз упоређивање са полазним хипотезама и основним постулатима изабраног теоријског оквира. Закључци су сукцесивно и јасно истакнути.

3.4. Применљивост остварених резултата

Дисертација има две групе резултата. Прва група резултата сумира кључне концепте уметничких инсталација унутар поља истраживања уметности. Друга група резултата истиче вредности коришћења уметничких концепата у архитектонском пројектовању те посебно издваја концепте инсталације као архитектонске категорије. Обе групе резултата ће бити основ за примену у савременом архитектонском пројектовању, као и у будућим студијама које се баве процесом архитектонског пројектовања и конкретним питањима која се тичу динамизирања процеса пројектовања, применом уметничких концепата како у концептуалној фази тако и у фази реализације пројекта.

Додатно, теоријски део рада формира поуздан савремени појмовник уметничке инсталације која је непосредно примењена у области архитектонског пројектовања. Такође, примена теоријских резултата и појмовника може бити укључена у високошколску наставу архитектуре и може бити значајна за развој курикулума основног вида практичне наставе у области архитектонског пројектовања-студио пројекта на више нивоа. Остварени резултати истраживања, представљени као методолошки оквир архитектонског пројектовања, могу служити у примени за проучавање савремених видова процеса пројектовања које се све чешће јавља као "отворени" интердисциплинарни процес истраживања уметника и архитеката, што кандидаткиња, у крајњем случају, и истиче у раду.

С' обзиром на остварене резултате, очекује се да ово докторско истраживање буде полазна основа за даља истраживања теме у оквиру дисциплине архитектуре и урбанизма а у пољу архитектонског пројектовања, али и у додирној дисциплини теорије савремене уметности.

3.5. Оцена достигнутих способности кандидатиње за самостални научни рад

Кандидаткиња у докторској дисертацији наставља вишегодишњи научни рад, започет на последипломским студијама Универзитета у Београду – Архитектонског факултета који је, у одређеним сегментима, представљен кроз предавања одржана на мастер студијама на Универзитету у Београду – Архитектонском факултету и који је прихваћен за штампу у научној публикацији међународног значаја. Истраживања предмета кандидаткиња спроводи и у пољу истраживања уметности, те, у току студија, реализује пројекат уметничке инсталације, који стручна уметничка јавност препознаје као успешан.¹ Претходна истраживања су у дисертацији тематски и теоријски продубљена и заснована на проширеној ерудицијској основи.

Кандидаткиња је у докторској дисертацији показала истраживачку ширину и зрелост, те представила стручној јавности до сада неуочене релације, комбиноване примене методологије дисциплина архитектуре и уметности и синтетичко сагледавање проблема и теме. Концизност научног приступа уз задржавање ерудицијске ширине, систематске и продубљене анализе као и остварени, јасно изнесени резултати и закључци несумњиво указују способност кандидаткиње за самостални научни рад.

¹ Кандидаткиња је аутор и реализатор првонаграђене инсталације конкурса "Простори књиге" 2014.те године. Жири у саставу Милета Продановић професор Факултета Ликовне Уметности, Чедомир Васић професор Факултета Ликовне Уметности и Растко Ђирић професор Факултета Ликовне Уметности.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

Основни научни допринос докторске дисертације кандидаткиње огледа се у проширењу проблемског и тематског оквира истраживања архитектонског пројектовања, савремене уметности и њиховог односа. Дисертација значајно доприноси ужој научној области поставком иновативних релација савремене теорије о уметничкој инсталацији као архитектонском апарату који динамизира, преиспитује и мења установљени однос архитектонског пројектовања у концептуалној фази као и у фази реализације пројекта. Кроз теоријски дискурс утемељен у методологији савременог архитектонског пројектовања, дисертација указује да примена концепата уметничких инсталација у архитектонском пројектовању успоставља нови сет односа између архитекте и објекта, архитекте и корисника и корисника и објекта. Речју, као архитектонска категорија, инсталација успоставља сасвим другачији приступ архитектонском пројектовању и архитектонском објекту у односу на уобичајени приступ архитектонском пројектовању.

Конкретни и специфични научни доприноси који представљају унапређење научног знања у истраживању архитектонског пројектовања тичу се поузданог утврђивања чињеница о променама у приступу архитектонском пројектовању, од 60-их година XX века које су се односиле на редефинисање и експериментисање у пројектовању, и њихове релације према променама које су се дешавале у пољу истраживања уметности. Промене парадигми у пољу истраживања архитектуре јавиле су се као последица критичког приступа пројектовању заснованом на рационалним методама, стандардизацији, индустријским процесима и технологији и тежњи да се успостави пракса архитектонског пројектовања по угледу на постојеће концепте у пољу истраживања уметности. Наведене чињенице до ове докторске дисертације нису тако јасно и систематично утврђене у области архитектонског пројектовања.

У прилог будућим истраживањима теме, један од кључних научних доприноса је стварање новог теоријског апарата и појмовника, који је резултат савременог, интердисциплинарног, приступа дисертације. Примењени истраживачки приступ, заснован на савременим теоријама архитектуре и уметности, друштвеним и филозофским теоријама доприноси сазнању о процесима промене парадигме које су се, као реакција на ограничења модернизма, паралелно одвијале у уметности и архитектури а које су ове две дисциплине међусобно и последично обликовале и дефинисале. Процеси промене парадигме две дисциплине започети током 60-их и 70-их година XX века обезбедили су историјску перспективу савременом тренутку.

Библиографски допринос је значајан јер дисертација кроз избор илустрованих студија случаја и литературе уводи нову платформу посматрања у ужу научну област и тиме трансдисциплинарно приступа проблему истраживања.

Коректност и концизност истраживачког поступка, развијање научног апарата, пажљиво и јасно писање и високи степен графичког изражавања предствален кроз ауторски израђене прегледне табеле, графиконе и табле представљају вредан допринос као пример за будућа истраживања.

Кандидаткиња у докторском истраживању врло актуелно, инердисциплинарно приступа архитектури, на начин синтетизирања архитектуре и уметности.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

Претходно наведени научни доприноси произилазе из остварених научних резултата, од којих су за тему проучавања утицаја примене уметничких концепата у архитектонском пројектовању као најзначајни издвојени редом следећи:

- теоријски заснована поставка тока промена парадигме у пољу истраживања уметности која се односи на промене у приступу према уметничком објекту, уметничкој публици и простору реализације и приказивања уметничког пројекта;
- генеза промене парадигме у подручју уметничког деловања у ширем друштвено културалном контексту који започиње 60-их година XX века као последица глобалних процеса промене сензибилитета, политике, културе и начина живота;
- утемељена поставка тока промена парадигме у пољу истраживања архитектуре која се односи на промене у приступу према архитектонском објекту, корисницима и простору реализације архитектонског пројекта;
- ефективно повезивање парадигматских промена у пољу истраживања уметности са променама у пољу истраживања архитектуре;
- ефективно повезивање тока промене унутар дисциплина са културалним праксама.

У целини, ова докторска дисертација остварује следеће научне резултате:

- проширење информационе основе;
- научно утврђена и систематизована документацијска основа, представљена кроз пажљиво одабране студије случаја, по први пут у нашој науци иновативно комбинује разноврсне документационе, илустративне и табеларне приказе;
- иновативни метод приказивања остварених резултата истраживања кроз динамичне дијаграме и прегледне, графички ваљане, табле и табеле;
- и
- успостављане целовитог културолошког приступа истраживању кроз комбинацију методских техника, средстава и пажљиво изабраних извора наведених у библиографији.

4.3. Верификација научних доприноса

Категорија M23

1. Zečević, M., Adžemović-Andjelković, D., Anđelković, V. (2015) Umjetnička instalacija kao arhitektonski projekt – formativni period. *Prostor: znanstveni časopis za arhitekturu i urbanizam*, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Arhitektonski fakultet, 12/2015 (ISSN 1330 0652) (Arts and Humanities Citation Index lista, Thompson Reuters)

Категорија M42

1. Josifovski, M. (2012) Alternativ(n)a arhitektura u periodu 70-ih i 80-ih godina XX veka u Beogradu. U: M. Josifovski i O. Stanković, *Autorska pozicija arhitekta Mustafe Musića* (str. 14-51). Beograd: Arhitektonski fakultet Univerziteta u Beogradu. (ISBN: 978-86-7924-066-8)

Категорија M45

1. Зечевић, М., Станковић Грујичић, О. (2014) Архитектура намештаја: употребни предмети у стваралаштву Мустафе Мусића, *Зборник 10*, Београд: Музеј примењених уметности, стр. 69-77 (ISSN 0522-8328)

Категорија М53

1. Јосифовски, М., Станковић, О. (2010) (Си)вила: перципирање стамбеног модела – градске виле у предавању Љиљане Милетић-Абрамовић, *Форум 54*, Београд: Савез архитеката Србије и Друштва архитеката Београда, стр. 32-34 (ISSN 1451-6578)
2. Јосифовски, М., Станковић, О. (2011) Дух једне епохе – архитектонске идеологије, *Форум 56*, Београд: Савез архитеката Србије и Друштва архитеката Београда, стр. 76-78 (ISSN 1451-6578)

Категорија М93

1. Јосифовски, М., Станковић, О. (2012) Међународна награда *Lice knjige* за најбоље графички обликовану књигу у целини за монографију *Autorska pozicija arhitekta Mustafe Musića*. Загреб: УЛУПУХ.

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу анализе и оцене докторске дисертације кандидаткиње Марије Зечевић, дипл.инж.арх., Комисија закључује да је дисертација у целини урађена према прописаним критеријумима обима и квалитета научног рада и у складу са одобреном темом и пријавом на коју је Универзитет у Београду дао своју сагласност. Дисертација остварује научно аргументоване резултате као основ њеног доприноса научној области *архитектура* и ужој научној области *архитектонско пројектовање и савремена архитектура* за коју је матичан Архитектонски факултет у Београду.

На основу претходно наведеног образложења и оцене докторске дисертације, Комисија предлаже Наставно-научном већу Архитектонског факултета у Београду да се докторска дисертација под називом ПРИМЕНА КОНЦЕПАТА УМЕТНИЧКИХ ИНСТАЛАЦИЈА У АРХИТЕКТОНСКОМ ПРОЈЕКТОВАЊУ, кандидаткиње Марије Зечевић дипл. инж. арх., прихвати, изложи на увид јавности и упуту на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду.

У Београду, 10. новембра 2015.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Зоран Лазовић, редовни професор, ментор
Универзитет у Београду – Архитектонски факултет

др Ана Никезић, доцент
Универзитет у Београду - Архитектонски факултет

др Миодраг Шуваковић, редовни професор
Универзитет Сингидунум – Факултет за медије и комуникације